

ISSN 0453-8048

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Н. Каразіна
№ 897

Серія “Романо-германська філологія.

Методика викладання іноземних мов”

Випуск 62

Видається з 1965 року

Харків
2010

Вісник, присвячений 80-річчю факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, вміщує статті з актуальних проблем дискурсології, когнітивної лінгвістики, лінгводидактики германських та романських мов. Наводяться відомості про ювілейні дати та наукове життя факультету, рецензуються монографії харківських науковців.

Для лінгвістів, викладачів, аспірантів та пошукачів, студентів старших курсів.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 6 від 28 травня 2010 р.)

Головний редактор:

І.С. Шевченко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Редакційна колегія:

Секція: Романо-германська філологія

В.І. Говердовський, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
О.І. Давидов, канд. іст. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
В.П. Кривенко, канд. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
А.П. Мартинюк, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
Л.М. Мінкін, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
О.І. Морозова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
Л.С. Піхтовнікова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
В.О. Самохіна, канд. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
Л.В. Солощук, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
С.О. Швачко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Секція: Методика викладання іноземних мов

Н.Ф. Бориско, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет)
Л.С. Нечепоренко, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
С.Ю. Ніколаєва, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет)
В.Г. Пасинок, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
О.Б. Тарнопольський, докт. пед. наук (Дніпропетровський університет економіки і права)
В.О. Ужик, канд. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)
Л.М. Черноватий, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Відповідальний секретар:

Л.Р. Безугла, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
факультет іноземних мов
Тел.: (057) 707-51-44
dilovamova@mail.ru

Текст подано в авторській редакції
Усі статті рецензовані

Свідоцтво про держреєстрацію КВ № 11825–696 ПР від 04.10.2006.

ЗМІСТ

ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ 80 РОКІВ

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ 6

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

О.Л. Бессонова, О.Ф. Пефтієва

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ХАРАКТЕР* ОБРАЗНИМИ НАЙМЕНУВАННЯМИ ОСОБИ

В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ 11

Л.С. Піхтовнікова, О.М. Гончарук

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗОВОЇ БАЙКИ 18

С.В. Волкова

СПЕЦИФІКА ПЕРСОНАЖНИХ ОБРАЗІВ В ІНДІАНСЬКИХ ТА АФРОАМЕРИКАНСЬКИХ

КАЗКАХ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ 26

О.С. Колесник

АЛОМОРФІЗМ НОМІНАЦІЙ КОНЦЕПТІВ-МІФОЛОГЕМ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ... 32

М.Н. Медведь

ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ КАТЕГОРИИ *КАЧЕСТВО*

В АНГЛІЙСЬКОЇ ЯЗЫКОВОЇ КАРТИНЕ МИРА 38

Н.Н. Старцева

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО

КОНЦЕПТА *БИЗНЕС* 42

О.А. Анастасьєва

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *WISDOM* В АНГЛОМОВНИХ АФОРИЗМАХ 49

И.В. Бровченко

СОСТАВЛЯЮЩИЕ МЕТАФОРЫ С ПОЗИЦИЙ ТРАДИЦИОННОЙ И КОГНИТИВНОЙ

ТЕОРИЙ 54

О.В. Ваховська

ПОНЯТТЄВА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ *SIN / GUILT* В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ 60

Н.В. Воробей

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ТЕМНОШКІРУ ЛЮДИНУ

В ЕНДОСТЕРЕОТИПНИХ СЛОВЕСНО-ПОЕТИЧНИХ ОБРАЗАХ (на матеріалі

афро-американської поезії) 65

В.О. Мельник

ВІДОБРАЖЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ КРИЛАТИМИ

ВИРАЗАМИ ЗІ СКЛАДОВОЮ *GELD* 73

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова Л.І. Словесний образ в американській поезії: Лінгвокогнітивний погляд: монографія. – М.: ООО “Звездапад”, 2004. – 376 с. 2. Белехова Л.І. Глосарій з когнітивної поетики: наук.-метод. посібник. – Херсон: Айлант, 2004. – 124 с. 3. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1987. – 345 с. 4. Гаспаров М.Л. Античная литературная басня (Федр и Бабрий) / М.Л. Гаспаров. – М.: Наука, 1971. – 280 с. 5. Гачев В.Д. Образ в русской художественной литературе. – М.: Искусство, 1981. – 246 с. 6. Жирмунский В.М. Фольклор Запада и Востока: Сравнительно-исторические очерки / В.М. Жирмунский. – М.: ОГИ, 2004. – 464 с. 7. Котляр Е.С. Мир и сказка Африки. – М.: Наука, 1975. – 224 с. 8. Леви-Строс К. Неприрученная мысль // Леви-Строс К. Первобытное мышление. – М.: Республика, 1994. – С. 113-134. 9. Литературный энциклопедический словарь / Под ред. В.М. Коженикова и П.А. Николаева. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 750 с. 10. Пропп В.Я. Морфология сказки / В.Я. Пропп. – М.: Наука, 1969. – 168 с. 11. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова, М.С. Гилярова, П.Н. Федосеева и др. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с. 12. Царева Г.И. Америка. Северная и Центральная. – М.: Полиграфист, 2004. – 568 с. 13. Gail Robinson “Raven Trickster”. – Gail Robinson. – N.Y.: Atheneum, 1982. – P.11. 14. Macmillan English dictionary. – Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1675 p. © С.В. Волкова, 2010

УДК 81'1+81'37

АЛОМОРФИЗМ НОМИНАЦІЙ КОНЦЕПТІВ-МІФОЛОГЕМ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

О.С. Колесник, канд. філол. наук (Київ)

У статті аналізуються механізми розвитку етноспецифічних мовних знаків, що вербалізують елементи міфологічних просторів індоєвропейських етносів. Особливу увагу приділено когнітивним процедурам, що спричиняють виникнення аломорфних рис відповідних номінативних одиниць.

Ключові слова: аломорфізм, висвітлення, концепт-міфологема, орієнтир, профіль, траєктор.

Колесник А.С. Алломорфизм номинаций концептов-мифологем: лингвокогнитивный аспект В статье анализируются механизмы развития этно-специфических языковых знаков, вербализирующих элементы мифологических пространств индоевропейских этносов. Особое внимание уделено когнитивным процедурам, вызывающим возникновение алломорфных свойств соответствующих номинативных единиц.

Ключевые слова: алломорфизм, высвечивание, концепт-мифологема, ориентир, профиль, траектор.

O.S. Kolesnyk. Mythic Concepts' Allomorphic Designation: Linguo-cognitive Aspect. The article analyses the development of ethnically specific language signs that verbalize various segments of Indo-European mythic spaces. Special attention is paid to cognitive operations triggering the emergence of the corresponding designation units' allomorphic features.

Key words: allomorphy, highlighting, landmark, mythic concept, profile, trajectory.

Міждисциплінарний характер сучасних мовознавчих студій, що поєднують лінгвокогнітивний [1; 5; 6; 8; 9;], семіотичний [10; 11; 16; 22], лінгвокультурний [15] та синергетичний [4; 13] підходи у дослідженні явищ мови та мовлення, зумовлює перспективність комплексного дослідження засобів вербалізації міфологічних просторів (МП) індоєвропейських етносів. Особливий інтерес становить процес розвитку етнонаціональних особливостей

цих засобів, що віддзеркалюють етноспецифічні властивості побудови моделей світу на основі міфологічної концептуальної матриці. Відтак, актуальним виявляється дослідження лінгвокогнітивного підґрунтя номінативних одиниць на позначення елементів МП індоєвропейських лінгвоспільнот. Ми ставимо собі за мету окреслити базові механізми розвитку аломорфізму номінацій концептів-міфологем. Об'єктом дослідження є номінативні оди-

ниці на позначення елементів МП у мовних картинах світу (МКС) індоєвропейських етносів. Предметом дослідження є лінгвокогнітивні особливості номінацій концептів-міфологем, що призводять до розвитку їх етноспецифічних рис при вербалізації у текстах германськими та східнослов'янськими мовами.

МП як ієрархічна динамічна система концептів-міфологем, об'єднаних у стереотипні сценарії, розглядається нами як контейнер аксіом, на основі котрих при їх фрактальному відтворенні у різні історичні епохи вибудовуються варіанти картини світу. Зміст вербалізованого МП, що невинно інтерпретується саме унаслідок мовного кодування і набуває символічності, "квазіреальності", тим не менш, є феноменом відомої реальності. Його елементи виявляються частиною реальних когнітивних процесів унаслідок здатності мови надавати мовній особистості можливість робити висновки стосовно того, що емпірично не спостерігається, виключно на основі опосередкованих мовними засобами репрезентацій. Розгляд концептуальної картини світу (ККС) як наслідку історичних послідовностей пізнавальних актів, а також той факт, що "об'єктивна картина світу не спотворюється у своїй сутності, оскільки кожен рівень розвитку мови не змінює власне сутності мови" [7, с. 69] нашою думкою, що наявність у національній МКС одиниць на позначення елементів МП свідчить про наявність колективного досвіду взаємодії з "міфічним". За висловом Р. Ласса, "не існує нічого (жодних подій, послідовностей подій, комбінацій явищ, спільних законів), що з якихось причин не могло б існувати для теперішнього, однак було б істинним для минулого [22, с. 55]. Зазначений універсальний взаємозв'язок можна представити у формальному записі: $(x)x \in M \supset (y)y \in L$, тобто, для усіх x , де x є міфом (елементом МП), має місце y , де y є елементом мовної системи, при чому, дане висловлювання відповідає характеристикам необмежених універсалій [17, с. 35]. Відповідно, універсалією імпліцитного типу [17, с. 35-36] є зворотне твердження, що наявність у мові засобів номінації елементів МП імплікує наявність у відповідній національній картині світу концептів, у змісті котрих

відображено міфологічний образ світу: $(y_m)y_m \in L \rightarrow (y_m)y_m \in PW$ (PW – picture of the world). Іншими словами, наявність і функціонування мовних одиниць на позначення елементів МП на різних етапах поступу системи мови засвідчує, що відповідні денотати становили об'єкт пізнання, практичної взаємодії, а відтак, "міфічне" є варіантом дійсності, "реальність" котрої є відносною характеристикою, яка залежить, передовсім, від специфіки її знакових репрезентацій у різноманітних культуротворчих процесах. Більш за це, з урахуванням принципів аналогії та фрактальності мова як креативна семіотична система створює передумови виникнення ефекту реальності модельованих її засобами вторинних міфологічних світів. Наприклад, якщо у мові є одиниці, що вербалізують концепт МАГІЯ, то наявність в ній одиниць на позначення МАГІЧНОГО ПРЕДМЕТА, МАГІЧНОЇ ІСТОТИ, МАГА більш вірогідне, ніж їх відсутність (кількість альтернатив може бути більшою, за логікою статистичних універсалій і кореляцій), відтак, вербалізація подібних концептів у текстах співвідносить їх з "референтивним кодом" національної культури і надає зображеному в тексті світу характеру відомого / знайомого.

Отже, система національної мови містить інвентар засобів, які відображають структурований у вигляді концептуальних ієрархій досвід, що дозволяє здійснювати переходи між рівнями узагальнення інформації й створювати логічні (істинні з точки зору зафіксованих у мові первинних значень) системи образів, які й утворюють картини альтернативних світів. Відтак, з огляду на лінгвокреативну функцію мови, що разом з функцією волевого впливу набувають визначного характеру в культурі ХХ-ХХІ ст., наголосимо на тому, що вона не лише забезпечує специфічний колорит світу, а дозволяє моделювати необмежену кількість картин світу, альтернативних варіантів реальності: $L(xy) \rightarrow PW^r(xy) PW^m(xy) \dots n$. При цьому контури модельованого світу окреслюються пропозитивно, а його "реальність" зумовлена "істинністю" / "хибністю" використаних знакових конструктів, співвіднесених із традиційними контекстами. У свою чергу, "істинність" відповідних висловлювань визначається дією

“базових операторів”, тобто, номінативними мовними одиницями прецедентного характеру, котрі забезпечують “вхід” до системи, становлять джерело знаків-інтерпретантів (іншими словами, здійснюють відсилку до домену концептуалізованої міфологічної інформації, в якому мовна особистість здійснює вибір адекватного знака-інтерпретанта за механізмом аналогового й асоціативного мапування). Прецедентність мовних знаків у даному випадку розуміється як їх автоматизована, підсвідомо співвіднесеність з базовими концептами-міфологемами і типовими міфологічними сценаріями.

Моделювання можливих світів вербальними засобами на основі міфологічної аксіоматики є проявом синергетичних взаємодій мови, концептуальних структур, МП, культуротворчих моделей як систем, здатних до самоорганізації. Таке моделювання як пошук системою прийняттого варіанту раціоналізації дійсності, за великим рахунком, відображає поступ над-системи (у широкому розумінні – самоорганізації Життя). При цьому світо- / текстотворчі процеси, котрі передбачають обробку міфологічної інформації, вписуються у комплекс причинно-наслідкових залежностей, які й визначають сутнісні (конфігураційні) особливості картини модельованого світу. Ведучи мову про причинно-наслідкові зв’язки у системі ККС і МП, зауважимо, що з точки зору синергетичних та універсологічних студій сукупність чинників, що визначають вектор поступу системи, характеризується як атрактор (пор. визначення атрактора як “об’єктів”, котрі “притягують” і спрямовують усі процеси організації та відбору в системі” [13, с. 48; 14, с. 31-51]. З іншого боку, атрактором називають ділянку у фазовому просторі, співвіднесену зі станом системи, тобто специфічний стан деякої системи, в якому вона перебуває, доки певна сукупність чинників не змінює його [2, с. 63]. Тому, ведучи мову про перебування національної лінгвокультури у сфері впливу певного атрактору, ми маємо на увазі стан ККС, зумовлений взаємодією МП, мови та попередньо концептуалізованого досвіду. Разом вони становлять комплекс стратегічних причин, за якими й відбуваються інформаційні трансформації в картинах модельованих світів, тобто, визначається

вхід і комбінація історично-контекстуально релевантних інформаційних блоків у ході когнітивних процедур.

Розвиток аломорфних етнокультурних рис засобів вербалізації МП розглядається нами як прояв руху тріади мова-міф-культура між семантичними атракторами. Він віддзеркалює зміни в способах концептуалізації дійсності, зрушення в співвідношенні раціонального та ірраціонального начал, пов’язані зі змінами в моделях інтерпретативної діяльності мовних особистостей. Розглядаючи метафору як універсальну форми мислення [8; 21], що належить до сфери позасвідомого (тобто, рудиментарно міфічного), погодимось із визначенням її ролі як “культурної моделі”, за якою нові уявлення формуються на основі вихідного змісту знаку. Природою культуротворчих моделей виявляються “синестетично-метафоричні аналогії... що спираються на синкретизм свідомості етносемантичної особистості” [18, с. 18]. На нашу думку, метафоризація є одним із механізмів “непрямих інформаційних взаємодій”. При цьому інтерпретація вхідної інформації (масивів даних як утілення культурних зразків минулого та прогнозованих культурних моделей майбутнього), що супроводжують ре-міфологізацію історичних варіантів культури соціуму, призводять до перекодування інформації у формі пропозицій [12]. З огляду на наявність ірраціонального компоненту свідомості, а також на вплив на когнітивні процеси області безсвідомого (позасвідомого) як контейнеру архетипових уявлень про світ, ми схильні співвідносити розвиток аломорфних етнокультурних варіантів його картини і процеси семантичних трансформацій, унаслідок котрих відповідні мовні знаки символізуються. Трансформаціями, викликаними “несвідомими порівняннями”, є метафора, метонімія, оксиморон, що на концептуальному рівні утворюють структури на зразок ЗБРОЯ – ЖИВА ІСТОТА, ВОРОГ ↔ СМЕРТЬ, ДОБРЕ ЗЛО. Водночас, зазначені структури, на нашу думку, являють собою механізми взаємодії незначних за обсягом фрагментів концептуальних площин національної картини світу та семіосфери, у той час як принципово універсальною моделлю (за великим рахунком – архетиповим способом об-

робки нової інформації стосовно світу шляхом зіставлення її з “забутим” досвідом попередніх культурних епох) постає алюзія. Відтак, алюзію ми визначаємо як засіб аналогового мапування дійсності, в ході якого мовні знаки, що окреслюють “вузлові” фрагменти моделі світу, набувають нових значень, нового символізму, та, відповідно, надають створеній раціоналістичній моделі реальності смислу, а також прийнятності, “природності” й істинності унаслідок співвіднесення (інколи – навмисне спотвореного) з фондом попереднього досвіду.

Механізми алюзивного конструювання етноспецифічного образу світу, на нашу думку, закріплені в когнітивних практиках лінгвоспільнот різних історичних періодів, призводять до специфічної інтерпретації первісного (успадкованого) міфу як інформаційної бази даних, що окреслює конфігурацію світу. Така інтерпретація передбачає здійснення когнітивних стратегій і тактик [9, с. 121-123], які, у свою чергу, визначають комплекс когнітивних операцій типу фокусування і профілізації [5, с. 6-8]. Перш за все, йдеться про модифікацію змісту концептів-міфологем у напрямку, визначеною когнітивною операцією специфікації, що призводить до утворення концептів-міфологем макро-, ката- і мікро-рівнів. Наприклад, результатами специфікації змісту концептів БОЖЕСТВО → БОГ-ГРОМОВИК виявляються ісл. *Thor*, сх. слов. *Перун*, чес. *Radegast* з притаманними їм етноспецифічними ознаками. Утворення деталізованих концептів та специфічних мовних одиниць на їх позначення є наслідком повторюваних операцій фокусування та висвітлювання. При фокусуванні здійснюється відбір з усього комплексу значень, закріплених за мовним знаком, реалізуються ситуативно релевантні пропозиційні структури, що призводить до мовного / мовленнєвого конструювання бажаного варіанту фрагменту світу в тексті / при спілкуванні. Наприклад, при номінації концепту ДОЛЯ: *hie wyrd forsweop // on Grendles gryre* [19, с. 477-478] з усього комплексу значень, що становлять його зміст, у фокус потрапляють “той, ще керує, спрямовує” та “згубний”, смертельний”.

Відповідно, інформаційний фрагмент, що становить фокус мовленнєвої діяльності мовної особис-

тості при розгортанні певного міфологічного сценарію, підпадає висвітлюванню за допомогою когнітивних операцій профілювання й співположення траектора й орієнтира. Трансформації лексичного значення одиниць на позначення фрагментів МП ми розглядаємо як поверховий прояв висвітлювання відповідних концептуальних структур. У нашому розумінні, історичний інваріант (конструкт) знаково утіленого елемента МП може розглядатись як концептуальна база (тобто, весь обсяг інформації, що активується знаком). При цьому та частина бази, що формує значення конкретного знаку у певному контексті, при розгортанні певного сценарію (типового для культури певного історичного періоду), висвітлюється, перетворюється на профіль. Наприклад, при номінації божества *Viðurr at vígum* (Відур [звуся] у битві) [20, с. 49] з усього комплексу його ознак профілюється такі як “войовничий”, “учасник битв”, що й відображено у внутрішній формі власного імені, яке композиційно постає метафоричним хейті *við* (дерево)+ *úrr* (бик) – “бик дерева”, “руйнівник”. У термінах Р.Ленеке-ра, більш висвітлений (акцентований) компонент номінативної конструкції ми розглядаємо як траектор, а менш висвітлений – як орієнтир [див. 5]. Так, номінація фрагменту битви за участю божества *Eggmóðan val // nú mun Yggr hafa...* “Ігг отримає враженого мечем” [20, с. 53] профілює міфологічний сценарій, згідно якого Один збирає армію загиблих у битві героїв, при чому сам вирішує, хто має померти: “той що несе смерть” – траектор, емоційна оцінка – орієнтир (пор. згорнутий у внутрішній формі даного власного імені текст *Yggr* “жахливий”, “той що палає бажанням”, тобто, такий, що необмежено “дарує смерть”). На відміну від архаїчного слов’янського концепту ВОРОГ, близький до нього за своїми ізоморфними ознаками британський концепт ENEMY, відрізняється етноспецифічними властивостями “страшний”, “жадібний”: *legdraca grimlic, gryrefah* (жорстокий страшний вогнений дракон) [19: 3040], *gryrefahne* (жорстокий ворог) [19 с. 2576] (траектор – “ворожий”, “сильний”, “жорстокий”; орієнтир – “незвичайний”), котрі підкреслюють “рівноранговість” опонентів у відповідних сценаріях. Натомість, в

інтенціональній частині змісту східнослов'янського концепту ВОРОГ висвітлені елементи “брехливий”, “боязуз”, “слабкий”, “користувач негідної зброї”, “нечесний”, “кровопивця”, позначені одиницями з пейоративним й інвективним забарвленням: *зрьціє полуставесе за тые яко не імяшуте сылу ту а соуть обабенце* [2, с. 8(3), 36], де ознаки “слабкий”, “жінкоподібний” є траектором, а “чужий, ворожий” – орієнтиром. Зазвичай, у ході фокусування траектором виявляється базова функція / ознака у певному міфологічному сценарії як прототипова властивість денотата, співвіднесена з “початковим” варіантом конфігурації світу. Орієнтиром постають наслідки діяльності денотата, бажані варіанти картини світу, що створюються при реалізації певних міфологічних сценаріїв.

Беручи за основу піхид до визначення структури концепту як три-компонентного ментально-інформаційного кластеру (ядро-медіальна зона-периферія), а також ураховуючи той факт, що на різних етапах існування культури концепти-міфологеми отримують відмінне ціннісне забарвлення, комплекс аксіологічних ознак “накладається” на його різні ділянки й становить своєрідну “надбудову”, що надає цій інформаційній структурі об’ємного характеру. При цьому зведення аксіологічно модифікованих ознак з інших ділянок змісту концепту у фокусі перетворює його на “вхідний слот”, специфічна конфігурація котрого визначає специфіку функціонування певного концепту-міфологеми в етнонаціональному МП і ККС. Оскільки у “вхідному слоті” концентруються чинники, що стосуються мовної особистості як інтерпретатора змісту концепту й користувача відповідних мовних знаків, а також власне сигніфіката, що є об’єктом когнітивних зусиль мовної особистості, цей слот ми отожднюємо з “грунтом” концепту [5, с. 7]. Грунт концепту-міфологеми виявляється “прихованою основою референції”, що відображається в семантиці усіх номінативних одиниць, вживаних або створених з метою втілення етноспецифічних концептів-міфологем і міфологічних сценаріїв. Етнокультурна специфіка концептів-міфологем забезпечується їх ціннісним забарвленням, а також висвітленням окремих ознак. Відтак, до “вхідного слоту” сцена-

рію потрапляють не лінійні, а профільовані проєкції елементів змісту когнітивної бази концепту.

Зазначена профілізація відбувається при взаємодії сегменту МП та відповідного номінативного простору національної мовної картини світу. Узус мовної системи визначає основні кореляції когнітивних і номінативних стратегій і тактик, унаслідок чого вибудовується етноспецифічна сітка траекторів і орієнтирів для кожного концепту-міфологеми та, загалом, доменів, до яких вони входять. Так, оскільки когнітивна операція специфікації носить достатньо узагальнений характер, ми схильні розглядати її як стратегію, спрямовану на уточнення й інтерпретацію попереднього досвіду. Відповідними номінативними стратегіями у даному випадку можна вважати ідентифікацію, дискретизацію та “прогнозування”. Під останньою розуміється попереднє визначення та імпліцитне позначення сукупності можливих властивостей, ролей, варіантів діяльності у певних стереотипних сценаріях, співвіднесених з вербалізованим концептом. Розглянуті вище когнітивні процедури висвітлювання й профілізації відіграють роль основних когнітивних тактик творення етнонаціональних концептів-міфологем. Їм відповідають номінативні тактики вживання дескрипторів, дейктиків (у вузькому розумінні), кваліфікаторів та інших мовних знаків, особливості функціонування котрих становлять перспективу подальших досліджень.

Таким чином, розглядаючи концепти-міфологеми як фрактали, ми визначаємо їх зміст як концептуальну базу, ізоморфну для індоєвропейських культур. Профілювання їх окремих ділянок під впливом інформаційних атракторів призводить до утворення етнонаціональних аломорфних варіантів даних концептів. Профілювання, зумовлене реалізацією концептуальних моделей на зразок алюзій, метафор, метонімії у ході здійснення номінативних процедур. Ці моделі, що становлять лінгвокогнітивне підґрунтя відповідних номінативних одиниць, співвідносяться з певними кластерами пропозицій, що за умови функціонування даних одиниць у діакронії призводять до набуття акцентутованими ділянками змісту концепту оцінного забарвлення і перетворюються на валоративний компонент ет-

нонаціонального концепту в більш пізні епохи. Власне мовні знаки, що втілюють профільовані варіанти концептів-міфологем, надають лінгвокультурної специфічності як альтернативним світам, що створюються за їх допомогою, так і національним ККС, заснованих на відповідних МП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н.Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики / Н.Н. Болдырев. // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 18-36.
2. Буніятова І.Р. Типологія мовних змін в історичній перспективі / Буніятова І.Р. // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – Серія Філологія. – Том 12. – №1. – К. : КНЛУ. – 2009. – С.57-65.
3. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. – Індоевропа. – К., 1995. – 316 с. 4. Герман І.А., Пищальникова В.А. Введение в лингвосинергетику: Монография. / Герман І.А., Пищальникова В.А. – Барнаул : Изд-во. Алт. Ун-та. – 1999. – 130 с. 5. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики / С.А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 848. – Вип. 58. – 2009. – С. 3-10.
6. Клименюк А. В. Модели концептосферы и механизмов когнитивного мышления индивида / А.В. Клименюк // Наукові записки. – Вип. 81 (3). – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 88 – 104. 7. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке / Колшанский Г.В. – М. : Наука, 1990. – 108 с.
8. Лакофф Дж. Когнитивная семантика / Дж. Лакофф // Язык и интеллект. – М. : Наука, 1995. – С. 143–184.
9. Левицький А.Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми / А.Е. Левицький // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип.. 23. – Ч. 2. – К. : ВПЦ „Київський ун-т”. – 2007. – С. 119 – 127. 10. Лотман Ю.М. Семиосфера / Ю.М. Лотман. – СПб : “Искусство-СПб”. – 2001. – 704 с. 10. 11. Манакин В.М. У пошуках мовної моделі світу / В.М. Манакин // Проблеми зіставної семантики. – Вип. 9. – К. : КНЛУ. – 2009. – С. 3-11.
12. Панкрац Ю. Г. Пропозициональная форма представления знания / Панкрац Ю. Г. // Язык и структуры представления знаний. – М. : Ин-т языкознания РАН. – 1992. – С. 78-97. 13. Пихтовникова Л.С. Синергетический метод для исследования дискурса в прагматистическом аспекте / Л.С. Пихтовникова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – № 848. – Вип. 58. – 2009. – С. 48-52.
14. Поляков В.А. Универсология / В.А.Поляков. – М. : Амрита-Русь, 2004. – 320 с. 15. Степанов Ю.С.Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца 20 века / Под ред. Ю.С.Степанова. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1995. – С.35-73. 16. Сусов И.П. Семиотика и лингвистическая прагматика / Сусов И.П. // Язык, дискурс и личность: Межвуз. сб. научн. трудов. – Тверь: Изд-во Тверск. ун-та, 1990. – С. 125-133.
17. Хоккетт Ч. Ф. Проблема языковых универсалий / Ч. Хоккетт // Новое в лингвистике. – Вип. V (Языковые универсалии). – М. : “Прогресс”. – 1970. – С. 45-77.
18. Шамаева Ю.Ю. Синестезия и метафора как лингвокогнитивная экология концептов эмоций / Ю.Ю. Шамаева // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 848. – Вип. 58. – 2009. – С. 15-19. 19. Beowulf. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.fordham.edu
20. Grimmismal. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://norse.ulver.com/edda/grimnis.html>
21. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago and London: The University of Chicago Press. – 1990. – 306 p. 22. Lass, R. On Explaining Language Change / R. Lass. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1980. – PP. 35-77.

© О.С. Колесник, 2010